

DANIEL KEHLMANN

Tyll

Această carte a apărut cu sprijinul oferit de TRADUKI, o rețea literară din care fac parte Ministerul Federal al Afacerilor Europene și Internaționale din Republica Austria, Ministerul Afacerilor Externe din Republica Federală Germania, Fundația Culturală Elvețiană Pro Helvetia, Grupul de Interes „Traducătoare Traducători” (Literaturhaus Wien) din însărcinarea Ministerului Federal pentru Artă, Cultură, Servicii Publice și Sport al Republicii Austria, Goethe-Institut, Agenția Slovenă de Carte, Ministerul Culturii din Republica Croația, Resortul pentru Cultură al guvernului Principatului Liechtenstein, Fundația Culturală Liechtenstein, Ministerul Culturii din Republica Albania, Ministerul Culturii și al Informației din Republica Serbia, Ministerul Culturii din România, Ministerul Educației, Științei, Culturii și Sportului din Muntenegru, Ministerul Culturii din Republica Macedonia de Nord, Ministerul Culturii din Republica Bulgaria, Târgul de Carte de la Leipzig, precum și Fundația S. Fischer.

Traducere din limba germană de
Maria Irod

traduki

PANDORA

PANTOFI

Războiul nu pătrunsese încă până la noi. Trăiam cu frică și speranță și ne străduiam să nu atragem mânia Domnului asupra orașului nostru înconjurat de ziduri fortificate, oraș cu o sută cinci case, o biserică și un cimitir, în care strămoșii așteptau Judecata de Apoi.

Ne rugam mult ca să ținem războiul la distanță. Ne rugam Atotputernicului, Sfintei Fecioare, ne rugam stăpânei pădurii și omuleților de la miezul nopții, sfântului Gerwin, lui Petru, cel care a primit cheile Raiului, lui Ioan Evanghelistul și, pentru orice eventualitate, ne rugam și bătrânei Mela, care străbătea cerul în fruntea alaiului ei în nopțile aspre din preajma Anului Nou, când demonii aveau liber să bântuie în voie. Ne rugam la zeitățile încornorate din vechime și la episcopul Martin, care și-a împărțit mantia cu cerșetorul care tremura de frig, așa că după aceea au tremurat amândoi și au fost bineplăcuți Domnului, că doar la ce-ți folosește o jumătate de mantie iarna, și bineînțeles că ne rugam și la Sfântul Mauriciu, care a ales moartea împreună cu toată legiunea lui, numai ca să nu-și trădeze credința în unul Dumnezeu, bun și drept.

De două ori pe an apărea perceptorul și părea surprins că ne găsește încă aici. Din când în când, veneau negustori, dar, fiindcă nu cumpăram mare lucru, își căutau repede de

drum, iar nouă ne convenea. N-aveam nevoie de nimic din lumea largă și nici nu ne gândeam la ea până când, într-o dimineață, o căruță cu coviltir, trasă de un măgar și-a făcut apariția pe strada noastră principală. Era într-o sâmbătă și primăvara bătea la ușă, pârâul se umflase de la topirea zăpezilor, iar ogoarele, în măsura în care nu erau lăsate pârloagă, primiseră deja semănăturile de primăvară. Pe căruță se înălța un cort din pânză roșie, de corabie. În fața lui stătea chirchită o bătrână. Corpul ei arăta ca o pungă, fața îi era ca de piele tăbăcită și ochii semănau cu doi nasturi mici și negri. În spatele ei era o femeie mai tânără, cu pistrui și păr închis la culoare. În schimb, pe capă ședea un bărbat pe care l-am recunoscut, deși nu mai fusese niciodată pe aici, iar când primii s-au prins și l-au strigat pe nume, s-au prins și ceilalți, așa că n-a durat mult și de pretutindeni s-au auzit o mulțime de glasuri strigând:

— Iată-l pe Tyll! A venit Tyll! Ia uitați-vă, e Tyll!

Nu putea fi altul decât el.

Până și la noi ajunseseră foile volante. Veneau prin pădure, purtate de vânt, aduse de negustori — afară, în lumea largă, se tipăreau mai multe decât ar putea număra cineva vreodată. În ele era vorba despre corabia nebunilor, despre marea rătăcire a popilor, despre diabolicul Martinus Luther din Wittenberg, despre vrăjitorul Horridus, despre Doctorul Faust, despre eroul Gawain al Mesei Rotunde și, bineînțeles, și despre el, Tyll Ulenspiegel, care venise acum la noi. Îi cunoșteam tunica pestriță, tichia mototolită și mantaua din piele de vițel, îi cunoșteam fața uscățivă, ochii mici, obrajii supți și dinții de iepure. Pantalonii erau din stofă bună, pantofii — din piele fină, dar mâinile lui erau mâini de hoț sau de scribălău, în orice caz, mâini

nemuncite: cu dreapta ținea hățurile, cu stânga — biciul. Îi străluceau ochii și saluta încolo și încoace.

— Pe tine cum te cheamă? a întrebat-o pe o fetiță.

Micuța tăcea, fiindcă nu pricepea cum de unul care e vestit vorbește tocmai cu ea.

— Hai, spune!

În cele din urmă, când copila a reușit cu greu să în-gaime că o cheamă Martha, el a zâmbit, de parcă ar fi știut dintotdeauna. Apoi a întrebat cu atenție, de parcă l-ar fi interesat:

— Și câți ani ai?

Ea și-a dres glasul și i-a zis. În cei doisprezece ani de viață nu mai văzuse ochi ca ai lui. Ochi ca aceștia poate că existau în orașele libere ale imperiului și la curțile celor mari, dar la noi încă n-a venit nimeni care să aibă asemenea ochi. Martha nu știuse până atunci că o figură omenească putea exprima atâta forță și agilitate sufletească. În viitor avea să-i povestească soțului ei și, mult mai târziu, nepoților neîncredători, care îl vor considera pe Ulenspiegel un personaj de legendă, că l-a văzut cu ochii ei.

Căruța cu coviltir nici nu trecuse bine pe lângă fată, că lui i-a și alunecat privirea în altă parte, la cealaltă margine a străzii. „A venit Tyll!“ se striga iar pe stradă, „Uite-l pe Tyll!“ se auzea de la ferestre și „Iată-l pe Tyll!“ din piața bisericii, către care se îndrepta acum căruța lui. Tyll a pocnit din bici și s-a ridicat în picioare.

Cu o viteză fulgerătoare, căruța s-a preschimbat în scenă. Cele două femei au împăturit cortul, cea tânără și-a strâns părul într-un coc, și-a pus o coronită pe cap, și-a aruncat pe umeri o bucată de pânză purpurie, iar cea bătrână s-a așezat în fața căruței, și-a înălțat glasul și a început să intoneze o

melodie târăgănată. Dialectul ei amintea de ținuturile sudice, de marile orașe bavareze, și nu era ușor de înțeles. Cu toate astea, am priceput că era vorba despre o femeie și un bărbat care se iubeau, dar nu puteau fi împreună, fiindcă îi despărțea o apă mare. Tyll Ulenspiegel a luat o bucată de stofă albastră, s-a așezat în genunchi, a scuturat-o ținând-o de un capăt până când s-a desfăcut cu zgomot, a tras-o înapoi și a scuturat-o iar, a tras-o, a scuturat-o și, cum stăteau în genunchi, el de o parte și femeia de cealaltă, iar între ei se unduia stofa albastră, chiar aveai impresia că e o apă și că valurile urcă și coboară atât de sălbatic, încât nicio corabie n-ar putea naviga pe ele.

Când femeia s-a ridicat și s-a uitat cu fața împietrită de spaimă la valuri, ne-am dat seama deodată cât e de frumoasă. În timp ce stătea acolo cu brațele ridicate către cer, brusc parcă nu mai făcea parte din lumea noastră și nimeni dintre noi nu putea să-și ia privirea de la ea. Doar cu coada ochiului îl vedeam pe iubitul ei cum sare, dansează, dă din mâini, își agită sabia și se luptă cu zmei, și dușmani, și vrăjitoare, și regi răi, croindu-și cu greu drum către ea.

Spectacolul a durat până după-amiază. Dar, deși știam că vacilor le plesnește ugerul de atâta lapte, niciunul dintre noi n-a dat semne de nerăbdare. Bătrâna a cântat și a recitat ore în șir. Părea imposibil să rețină cineva atâtea versuri și unii dintre noi au intrat la bănuială că le inventa în timp ce cânta. În vremea asta, trupul lui Tyll Ulenspiegel nu stătea locului o clipă, tălpile lui parcă nici nu atingeau pământul. Căutându-l cu privirea, îl găseam mereu în altă parte a micii scene. La final, a intervenit o neînțelegere: frumoasa femeie făcuse rost de otravă ca să se prefacă moartă și să nu fie nevoită să se mărite cu tutorele ticălos, însă mesajul lămuritor către iubitul ei se pierduse pe drum, iar când acesta,

adevăratul mire, prietenul ei de suflet, a ajuns în sfârșit la ea și i-a văzut trupul inert, l-a lovit spaima ca un fulger. A stat o vreme ca înghețat. Bătrâna amuțise. Auzeam vântul și vacile care mugeau după noi. Toată lumea își ținea răsuflarea.

Într-un târziu, a scos cuțitul și s-a înjunghiat în piept. Era uimitor să vezi cum lama cuțitului îi dispare în carne, o batistă roșie i se revarsă din guler ca un șuvoi de sânge, cum horcăie alături de iubită, mai tresare o dată, apoi zace nemișcat. A murit. A mai tresărit totuși o dată, s-a ridicat, s-a prăbușit din nou. Iar a tresărit, iar a rămas nemișcat, de-acum pentru totdeauna. Noi tot așteptam. Dar chiar așa era, pentru totdeauna.

Peste câteva clipe, femeia s-a trezit și a văzut lângă ea trupul fără viață. Mai întâi a stat așa, fără grai, apoi l-a scuturat, după aceea a priceput și iar a fost fără grai și până la urmă a izbucnit în plâns, de parcă totul ar fi fost pierdut pe lume. Apoi a luat cuțitul lui și s-a sinucis și ea, iar noi iar am admirat trucul ingenios și cât de adânc i-a pătruns lama în piept. Nu mai rămăsese acum decât bătrâna și ea a mai rostit câteva versuri, pe care însă nu prea le-am înțeles din cauza dialectului. Apoi spectacolul s-a terminat și mulți dintre noi încă mai plângeau când morții se ridicaseră deja de mult și făceau plecăciuni în fața publicului.

Dar asta n-a fost totul. Vacile mai trebuiau să aștepte, fiindcă după tragedie urma comedia. Bătrâna bătea toba, iar Tyll Ulenspiegel cânta un cântecel la flaut și dansa cu femeia, care acum nu mai părea deloc din cale-afară de frumoasă, învărtindu-se la dreapta și la stânga, înainte și-napoi. Cei doi își aruncau brațele în sus și mișcările lor se armonizau într-atâta, de parcă n-ar fi fost doi oameni, ci imagini în oglindă. Noi dansam acceptabil, căci petreceam

adesea, dar niciunul dintre noi nu știa să danseze ca ei. Când te uitai la ei, aveai impresia că trupul omenesc e ușor ca fulgul și că viața nu-i deloc tristă și grea. Așa că n-am mai rezistat nici noi să stăm locului și am început să dăm din picioare, să sărim, să țopăim și să ne-nvârtim.

Dar, la un moment dat, dansul s-a oprit brusc. Gâfâind, ne-am uitat către căruța în care Tyll Ulenspiegel se afla acum singur. Femeile dispăruseră. Tyll cânta o baladă satirică despre bietul rege al iernii, prostovanul de principe elector palatin, care își închipuise că-l poate înfrânge pe împărat și poate accepta Coroana pragheză din partea protestanților, dar al cărui regat se topise înaintea zăpezii. Cânta și despre împărat, căruia îi era mereu frig din cauza rugăciunilor, omulețul care tremura în *Hofburg*, la Viena, în fața suedezilor, apoi cânta despre regele Suediei, leul de la miezul nopții, puternic ca un urs, dar la ce i-a ajutat când a fost lovit de glonț la Lützen, iar asta l-a costat viața ca pe un soldat oarecare, și uite-așa s-a stins lumina, s-a zis cu sufletelul regal, s-a zis cu leul! Tyll Ulenspiegel a râs și am râs și noi cu el, fiindcă era irezistibil și fiindcă era plăcut să te gândești că cei mari mureau, și noi încă mai trăiam, apoi a cântat despre regele Spaniei, cel cu buza de jos mai groasă, cel care-și închipuia că o să conducă lumea, chiar dacă era falit ca o găină.

De-atâta râs, am observat abia după o vreme că muzica se schimbase și că deodată nu mai era niciun pic de batjocură în ea. Acum cânta o baladă de război, despre cum pleacă soldații călare împreună, despre zăngănitul armelor, despre prietenia între bărbați, despre înfruntarea pericolului și despre exaltarea gloanțelor care-ți şuieră pe la urechi. Despre viața de soldat cânta și despre frumusețea morții,

cânta despre bucuria extatică a fiecărui om care pornește pe cal împotriva dușmanului și noi toți ne simțeam inimile bătând mai puternic. Bărbații care se aflau printre noi zâmbeau, femeile își legănav capul, tații își ridicau copiii pe umeri, mamele se uitau cu mândrie la fiii lor.

Doar bătrâna Luise şuiera printre dinți, dădea din cap și mormăia așa de tare, încât cei care stăteau lângă ea i-au zis să plece acasă. La care ea s-a apucat să vocifereze și mai tare și să strige: Chiar nu-și dă seama nimeni ce face el acolo? Invocă toate astea, le atrage încoace!

Dar când ne-am stropșit la ea, am dat din mâini dezaprobat și am amenințat-o, s-a cărat — slavă Domnului — cu coada-ntr-o picioare, iar el a început iar să cânte la flaut și femeia stătea acum lângă el și arăta maiestuoasă, ca o persoană de neam. Ea cânta cu voce limpede despre iubirea care e mai puternică decât moartea. Despre iubirea părinților cânta, și despre iubirea lui Dumnezeu, și despre iubirea dintre bărbat și femeie și de fiecare dată se schimba câte ceva, ritmul devenea mai rapid, tonalitățile — mai înalte și mai ascuțite și deodată cântecul vorbea despre dragostea trupească, despre corpuri calde, despre tăvălitul în iarbă, despre parfumul goliciunii tale și despre posteriorul tău bine făcut. Bărbații noștri râdeau, apoi au început și femeile, iar cel mai tare râdeau copiii. Și micuța Martha râdea. Se băgase în față și înțelegea foarte bine cântecul, pentru că îi auzise adesea pe mama și pe tata în pat, pe argați în fân și pe sora ei cu fiul tâmplarului, anul trecut — noaptea cei doi se strecuraseră pe furiș, dar Martha îi urmărise și văzuse totul.

Pe fața vestitului bărbat se arăta un rânjet larg, lasciv. O forță uriașă se crease între el și femeie, îi împingea de

colo colo și le atrăgea trupurile unul către altul cu atâta putere, că abia mai puteau rezista fără să se atingă. Totuși, muzica pe care el o interpreta părea să se opună, fiindcă aproape ca din greșeală melodia se schimbase, iar momentul deja trecuse, tonurile muzicii nu mai permiteau așa ceva. Era *Agnus Dei*. Femeia a împreunat pios mâinile, *qui tollis peccata mundi*¹, el s-a dat un pas înapoi și amândoi păreau speriați de sălbăticia care-i cuprinsese, așa cum și noi eram speriați și ne făceam cruce, fiindcă ne aminteam că Dumnezeu vede totul și îngăduie foarte puține. Cei doi au căzut în genunchi și noi după ei. El a pus flautul jos, s-a ridicat în picioare, a desfăcut brațele și a cerut plată și mâncare. Pentru că acum se lua o pauză. Iar partea cea mai interesantă avea să urmeze după aceea, în cazul în care i se dădeau bani buni.

Amețiți, am băgat mâna în buzunar. Cele două femei mergeau printre oameni cu un pahar în mână. Am dat atât de mult, că se auzeau monedele sărind și zăngănind. Noi toți am dat: Karl Schönknecht a dat, Malte Schopf a dat, și sora lui peltică a dat, și familia morarului, care în rest era atât de zgârcită, a dat și ea, și Heinrich Matter cel fără dinți, și Matthias Wohlsegen au dat foarte mult, deși erau meseriași și se considerau mai de soi.

Martha se plimba încet în jurul căruței cu coviltir.

Tyll Ulenspiegel ședea cu spatele rezemat de roata căruței și bea dintr-un ulcior mare. Lângă el se afla măgarul.

— Vino-ncoace! i-a spus el.

Cu inima bătându-i tare, fetița s-a apropiat.

El i-a întins ulciorul.

1. „Care păcatele lumii le izbăvesc” (lat.) (n.tr.).

— Be! i-a zis.

Ea a luat vasul. Berea avea un gust amar și greu.

— Oamenii de pe aici... sunt oameni de treabă?

Copila a dat din cap aprobator.

— Oameni pașnici, se ajută unii pe alții, se-nțeleg, se au bine, oameni de-ăștia sunt?

Fata a mai luat o gură de bere:

— Da.

— Ei, atunci..., a continuat el.

— O să vedem, a vorbit măgarul.

De spaimă, Martha a scăpat ulciorul din mână.

— Bunătate de bere! a spus măgarul. Copil prost ce ești!

— Asta se cheamă *ventrilocie*, a răspuns Tyll Ulenspiegel.

— Poți să înveți și tu, dacă vrei, a adăugat măgarul.

Martha a ridicat ulciorul și s-a dat un pas înapoi. Balta de bere s-a lățit, apoi s-a micșorat iar. Pământul uscat înghițise toată umezeala.

— Pe bune, a adăugat el. Vino cu noi! Pe mine mă cunoști deja. Eu sunt Tyll. Aia de-acolo e sora mea, Nele. Care nu-i soră-mea, de fapt. Cum o cheamă pe babă nu știu. Iar măgarul e măgarul.

Martha se holba la el.

— Te învățăm noi tot ce trebuie, a zis măgarul. Eu și cu Nele, baba și Tyll. Iar tu scapi de-aici. Lumea e mare și tu ai ocazia s-o vezi. În plus, mie nu mi se spune pur și simplu măgar, am și eu un nume, mă cheamă Origene.

— De ce mă cheamă tocmai pe mine?

— Fiindcă tu nu ești ca ei, a spus Tyll Ulenspiegel. Tu ești ca noi.

Martha i-a întins ulciorul, dar el nu l-a luat, așa că l-a pus jos, pe pământ. Îi bătea inima tare de tot. Se gândea la părinți, și la sora ei, și la casa în care locuia, și la dealul din spatele pădurii, și la foșnetul vântului în copaci, despre care nu-și putea închipui că poate suna la fel și în altă parte. Și se gândea la tocana pe care o gătea mama ei.

Bărbatul cel vestit a fulgerat-o cu privirea, când i-a spus zâmbind:

— Gândește-te la vechea zicală: oriunde poți găsi ceva mai bun ca moartea.

Martha a clătinat din cap.

— Ei, bine, atunci, a răspuns el.

Ea a așteptat, dar el n-a mai zis nimic și fetei i-a mai trebuit ceva timp ca să priceapă că își pierduse deja interesul față de ea. Așa că a ocolit din nou căruța și s-a dus la oamenii pe care-i cunoștea, adică la noi. De-acum noi eram totul pentru ea, altceva nu mai exista în viața ei. S-a așezat pe jos. Se simțea golită pe dinăuntru. Dar, când noi ne-am uitat în sus, a făcut și ea la fel, pentru că toți am observat deodată că atârna ceva pe cer.

O linie neagră tăia albastrul în două. Am clipit. Era o funie.

La un capăt era fixată de cadrul ferestrei din turla bisericii, iar la celălalt de suportul de steag ce se înălța lângă fereastră din zidul vilei, unde lucra de obicei înaltul funcționar al orașului, ceea ce nu se întâmpla însă prea des, fiindcă era leneș. La fereastră stătea femeia mai tânără și probabil că tocmai legase funia acolo. Dar oare cum reușise s-o întindă, ne întrebam noi. Puteai să fii ori aici ori acolo, fie la o fereastră, fie la cealaltă, era ușor să înnozi funia la un capăt și s-o lași să cadă, dar oare cum o ridicai ca să ajungă la cealaltă fereastră și s-o poți fixa și acolo?

Am rămas cu gura căscată. O vreme ni s-a părut că funia în sine e trucul și că nu mai e nevoie de nimic altceva. O vrabie a aterizat pe ea, a făcut un salt mic, și-a desfăcut aripile, apoi s-a răzgândit și a rămas pe loc.

Atunci a apărut Tyll Ulenspiegel vizavi, la fereastra din turla bisericii. A făcut cu mână, a sărit pe pervaz, a călcat pe funie. Făcea toate astea de parcă n-ar fi fost nimic. De parcă ar fi fost un pas ca oricare altul. Nimeni nu mai vorbea, nu mai striga, nu se mișca, nici nu mai respiram.

Nu se legăna, nu căuta să-și mențină echilibrul, pur și simplu mergea. Brațele i se mișcau ritmic, mergea cum mergi pe pământ, doar că părea un pic afectat, așa cum pune mereu un picior înaintea altuia. Trebuia să te uiți cu mare atenție ca să observi micile mișcări din șolduri, prin care contracara vibrația funiei. A făcut o săritură și a ingenunchat doar o clipă, înainte de a se ridica iar. Apoi s-a plimbat, cu mâinile la spate, până la mijlocul funiei. Vrabia a zburat, dar a bătut doar scurt din aripi, s-a așezat iar ceva mai încolo și a întors capul. Era așa de liniște, că o auzeam ciripind. Și bineînțeles că ne auzeam și vacile.

Deasupra noastră, Tyll Ulenspiegel s-a răsucit cu mișcări lente și degajate, nu ca unul care e în pericol, ci ca un om care se uită curios în jurul lui. Stătea cu piciorul drept sprijinit în lung pe funie, cu stângul într-o parte, cu genunchii ușor îndoțiți și mâinile în șold. Și noi toți, care ne uitam în sus, am înțeles deodată ce înseamnă lejeritatea. Am înțeles cum poate fi viața pentru unul care face cu adevărat ce-și dorește, nu crede în nimic și nu ascultă de nimeni. Am priceput cum ar fi să fii un astfel de om și am mai priceput și că noi nu vom fi niciodată astfel de oameni.

— Descălțați-vă!